

Prokurorlar üçün insan hüquqlarına dair Model Protokol

Prokurorlar üçün insan hüquqlarına dair Model Protokolun məqsədi prokurorların hüquqların pozulması hallarının qarşısını almaq imkanı verən əməli əsasların yaradılmasıdır. Model Protokol prokurorlar insan hüquqlarının pozulması halları ilə qarşılaşdıqda onlar üçün mümkün həll yollarına dair tövsiyələr təmin edəcək və onları gündəlik fəaliyyətlərində beynəlxalq insan hüquqları standartlarına riayət etmək istiqamətində təlimatlandıracaqdır.

Qayda 1

Prokurorlar Peşəkar Məsuliyyət Standartlarına və Prokurorların Əsas Vəzifələrinin və Hüquqlarının Bəyan olunmasına¹ uyğun olaraq insan hüquqlarına hörmət etməklə bağlı peşəkar məsuliyyət daşıyırlar. Bu, onların bütün fəaliyyətlərində öz əksini tapmalıdır.

Qayda2

Prokurorlar öz peşə vəzifələrini yerinə yetirərkən hökumət, parlament tərəfindən qanunsuz müdaxilə və digər xarici təsirlər olmadan, müstəqil fəaliyyət göstərməlidirlər.

Qayda 3

Prokurorlar qanunların aliliyinə, xüsusilə ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna riayət etməli, şübhəli şəxsi ayrı-seçkiliyin bütün formalarından qorunmalı və aşağıdakılar da daxil olmaqla fəaliyyətlərinin bütün mərhələlərində insan hüquqları standartlarına hörmətlə yanaşmalıdırlar:

- Şəxsin məxfi qalmaq hüququnu təmin etmək, işgəncə və ya digər zorakı rəftar üsullarından istifadə etməmək barədə zəmanət vermək və şəxsin özünü təqsirkar bilməmək hüququna hörmətlə yanaşmaq əsasında polis araşdırmaları;
- İşgəncə və ya digər qəddar rəftardan azad olmaq hüququna hörmət edilməklə həbs və həbs qətimkan tədbiri;
- Şəxslərin dərhal hakim qarşısına çıxarılması kimi məhkəməyə qədər istintaq prosedurları;
- İşgəncə vasitəsilə alınan ifadələrdən ittiham məqsədilə istifadə etməmək barədə zəmanət, məhkəmə prosesində tərəflərin prosesual bərabərlik hüququ, şəxsi məhkəmə qarşısında cavab verməkdən azad edə biləcək dəlilləri gizlətməmək və təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna hörmət etmək kimi məhkəmə araşdırması prosedurları;

¹ Prokurorların Beynəlxalq Assosiasiyası (IAP). Peşəkar Məsuliyyət Standartları və Prokurorların Əsas Vəzifələrinin və Hüquqlarının Bəyan Olunması, qayda 1(h). Mənbə: <<http://www.iap-association.org/Resources-Dokumentation/IAP-Standards>>.

- İsgəncə və azadlıqdan məhrumetmə tələb olunmayan cəzalardan xəbərdar olmaq da daxil olmaqla müttəhim üçün cəza tələb olunmadıqda onu cəzaya məhkum etmək;
- Barələrində həbs cəzası çıxarılan cinayətkarlar, məsələn, isgəncə və ya digər qəddar rəftara məruz qalmamalı və onlarla insan kimi və hörmət əsasında rəftar olunmalıdır.

Qayda 4

Prokurorlar aşağıdakılarla bağlı daha dolğun məlumat əldə etmək məqsədilə, öz milli peşəkar birlikləri və ya kənar (və akkreditə olunmuş) təminatçılar (məsələn, universitetlər və qeyri-kommersiya təşkilatları kimi) tərəfindən idarə olunan insan hüquqları üzrə təhsil proqramlarında (davamlı hüquqi təhsil proqramları kimi) iştirak etməlidirlər:

- Beynəlxalq, regional və milli səviyyələrdə tətbiq olunan bütün müvafiq qanunlar, prinsiplər və standartlar da daxil olmaqla, beynəlxalq insan hüquqları normaları;
- Prokurorların xüsusilə öz işləri ilə bağlı insan hüquqlarının faktiki və potensial pozulma hallarını müəyyənləşdirmək, qarşısını almaq və azaltmaqla bağlı insan hüquqlarının təşviqində rolu.

Qayda 5

Milli qanunlar olmadıqda, zəif olduqda, icra olunmadıqda və insan hüquqları standartları ilə uyğun olmadıqda, prokurorlar beynəlxalq insan hüquqları qanunlarını tətbiq etməli və müvafiq olaraq tətbiq edilən qanunları, prinsipləri və standartları insan hüquqları baxımından şərh edilməlidirlər.

Qayda 6

İnsan hüquqlarının pozulmasından xəbərdar olan prokurorlar təqsirkarların məsuliyyətə cəlb olunmasını təmin etmək üçün bütün zəruri addımları atmalıdırlar. Xüsusilə, prokurorlar öz fəaliyyətlərinin bütün mərhələlərində istintaq zamanı isgəncə və ya digər qəddar rəftar üsullarından istifadə etmiş hər hansı şəxsin məsuliyyətə cəlb olunmasını təmin etməlidirlər. İnsan hüquqlarının pozulma hallarına qarşı tədbirlər görmək üsulu konkret vəziyyətdən, o cümlədən insan hüquqlarının pozulma hallarının kəskinliyindən asılı olaraq müəyyən edilməlidir. Buraya, aşağıdakı tədbirlər aid edilə bilər:

- Tətbiq olunan qanunları, prinsipləri və standartları insan hüquqları baxımından şərh etmək;
- Prokurorlar tərəfindən istintaq əməllərinin qanuniliyinə və məhkəmə qərarlarının icrasına nəzarət funksiyalarının tərkib hissəsi kimi polis əməkdaşlarına, aşağı rütbəli prokurorlara və müvafiq cinayət işinin araşdırılmasında iştirak edən digər şəxslərə beynəlxalq hüquq əsasında insan hüquqlarına hörmət etmək və yanlış əməllərinin vəzifədən kənarlaşdırılmaq kimi ciddi nəticələrə səbəb ola biləcəyi barədə xəbərdarlıq etməklə, insan hüquqlarının hər hansı pozulma riskinin qarşısının alınması;

- Cinayət işinin araşdırılmasında iştirak edən yüksək rütbəli prokurorların və/yaxud baş prokurorun təmsalında, prokurorluq əməkdaşlarının diqqətini insan hüquqlarının pozulması hallarına cəlb etmək. Burayaonlara insan hüquqlarının pozulma hallarının qarşısını almaq və bu cür halları azaltmaq üsullarını çatdırmaq və insan hüquqlarının pozulma hallarına biganə münasibət göstərilərsə prokurorluq orqanının üzləşə biləcəyi (milli və beynəlxalq) fəsadlarıonlara izah etmək aid edilə bilər;
- Sədrlik edən hakim(lər)i insan hüquqlarının pozulması barədə məlumatlandırmaq;
- Müvafiq məhkəmə araşdırması ilə bağlı prokurorluğun öz narahatlığını ifadə etməsinə baxmayaraq, prokurorluq orqanı və ya yüksək səlahiyyətli dövlət ittihamçısı insan hüquqlarını pozmaqda davam etdikdə son çarə kimi həmin məhkəmə araşdırmasında iştirakdan imtina etmək;

Qayda 7

Prokurorlar öz peşə fəaliyyətləri zamanı insan hüquqları standartlarını qorumaq və təbliğ etmək məqsədilə prokurorların milli assosiasiyaları, digər (peşəkar) birlikləri və təşəbbüsləri dəstəkləməlidirlər. Bundan əlavə, prokurorluq sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıqda iştirak edən prokurorlar xüsusilə hüquq müdafiəçilərinin müdafiəsi ilə bağlı insan hüquqları standartlarına fəal şəkildə riayət etməlidirlər.

Qayda 8

İnsan hüquqlarının pozulması hallarının ağırlığından və daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükənməsindən asılı olaraq, prokurorlar insan hüquqlarının pozulma halları barədə İşgəncələr və digər qəddar, qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftar əleyhinə mübarizə üzrə BMT-nin Xüsusi Məruzəçisi, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi, beynəlxalq peşəkar assosiasiyalar və ya beynəlxalq insan hüquqları qrupları kimi regional və beynəlxalq insan hüquqları qurumlarına məruzə etməlidirlər.

Qayda 9

Prokuror daxili təzyiq və/yaxud hədə-qorxu (məsələn, özünə və/yaxud ailə üzvlərinə qarşı fiziki hədələr və ya prokurorluq tərəfindən təqib) səbəbindən insan hüquqlarının pozulması ilə bağlı araşdırmasını davam etdirə bilmədikdə, atacağı addımları ehtiyatla nəzərdən keçirməli, insan hüquqlarının pozulması barədə məlumatlarıdəqiqləşdirməkdə davam etməli (məsələn, kənar serverdən istifadə etməklə), insan hüquqlarının pozulması barədə öz şəbəkəsinə, beynəlxalq təşkilatlara, peşəkarqurumlara, insan hüquqları qruplarına və mətbuat orqanlarına məruzə etməli, mövcud təhlükə və onu törədən şəxsləri müəyyənləşdirməli və təhlil etməli və, mümkün olarsa, həmin təhlükəyə qarşı mübarizə aparmalıdır. Müəyyən hallarda, prokurorlar həm də öz araşdırmalarını dayandırmaq və ərazini tərk etmək və ya gizlənmək variantlarını da nəzərə keçirməlidirlər.

Bu sənəd Niderlandın Helsinki Komitəsinin (NHC) və İnsan Hüquqları üzrə Helsinki Fondunun (HFHR) "Məhkəmə orqanları tərəfindən İnsan Hüquqları üzrə cavabdehliyin və hörmət hissəsin artırılması" təşəbbüsü çərçivəsində hazırlanmışdır. © NHC, HFHR, 2016